

Elżbieta Tomaszewska

Studium zagospodarowania przestrzennego rejonu wsi Podzamcze

Ochrona Zabytków 30/1-2 (116-117), 48-50

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cych się z dawnymi poziomami poszczególnych kondygnacji.

Po wyjściu z baszty trasa prowadzi przez wspornikowo założony podest nad relikdami pach sklepiennych; tutaj zaznaczono dawny poziom posadzki. Dalej przechodzi się w kierunku baszty bramnej, do pomieszczenia dawnej kaplicy, skąd następuje powrót. Zejście prowadzi kilkoma istniejącymi (odgruzowanymi) stopniami kamiennymi oraz nowymi żelbetowymi, wspartymi na belce środkowej, prowadzącymi na półkę skalną, skąd roztacza się widok na dziedziniec Kurzej Stopy.

Dalej następuje powrót do pomieszczenia z pomostem nad pachami sklepienia i zejście schodami na niższy poziom, do pomieszczenia nakrytego sklepieniem. Potem przejście do pomieszczeń Kurzej Stopy wiedzie istniejącymi, kamiennymi stopniami, wykutymi w tunelu skalnym. Komunikacja pionowa w Kurzej Stopie odbywa się odrestaurowanymi według zachowanych śladów kamiennymi, kręconymi stopniami. Jeden z poziomów Kurzej

Stopy został przeznaczony na pomieszczenia dla przewodników i pracowników administracji. Wejście dla pracowników znajduje się od strony południowej i prowadzi przez odrestaurowaną klatkę schodową. Ciąg turystyczny wiedzie również tymi schodami, z górnej kondygnacji na poziom przyziemia, do pomieszczeń przeznaczonych na lapidarium, po czym wyjście na dziedziniec Kurzej Stopy oraz na zewnątrz odbywa się przez furkę w kurtynie południowej. Dalej trasa miała prowadzić wzdłuż murów obronnych przez teren przeznaczony na rekreację, do projektowanego parkingu.

Wydaje się, że w dotychczas zrealizowanym projekcie zachowano przyjętą koncepcję konserwatorską i wszelkie dalsze propozycje adaptacyjne dotyczące zamku ogrodzienieckiego mogą oznaczać konieczność naruszenia substancji w stopniu niebezpiecznym dla zabytku i jego wartości, jako dokumentu historii i sztuki.

mgr inż. arch. Wanda Łopatowa

PLAN FOR ADAPTATION OF THE RUINS OF OGRODZIENIEC CASTLE TO THE NEEDS OF TOURISM

The author describes the project aimed i.a. at tracing tourist routes within the Castle, constructing premises for the guides, sanitation, booking office, porter's lodge and also at organizing a *lapidarium*. The next problem discussed is that of conservation technological

solutions, e.g. the mode in which the courtyard has been prepared for tourist traffic. The sight-seeing route depicted as well, the author expounds the view that the project put into effect is consonant with the adopted conservators' concept.

ELŻBIETA TOMASZEWSKA

STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO REJONU WSI PODZAMCZE

Okolice Podzamcza w układzie Jurajskiego Parku Krajobrazowego (JPK) stanowi jeden z 14 rejonów wypoczynkowych, a we wsi zlokalizowano urządzenia obsługi ruchu turystycznego. O wytypowaniu Podzamcza dla pełnienia tej funkcji decyduje korzystne położenie komunikacyjne, a przede wszystkim sąsiedztwo ruiny zamku ogrodzienieckiego, wtopionej w malowniczy krajobraz. Wieś od północy i południa obejmują partie terenu zakwalifikowanego do strefy rezerwatowej: lesista Dolina Karlińska otoczona grupami ostańców skalnych i główne skaliste pasmo zamkowe, ciągnące się w kierunku południowo-wschodnim.

Bliższe sprecyzowanie chłonności terenu JPK w rejonie Podzamcza, wskazanie optymalnych wielkości ruchu turystycznego i programu urządzeń jego obsługi oraz ustalenie wytycznych do zagospodarowania przestrzennego obszaru — to cele opracowanego w skali miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego *Studium zagospodarowania rekreacyjnego rejonu Podzamcza*.

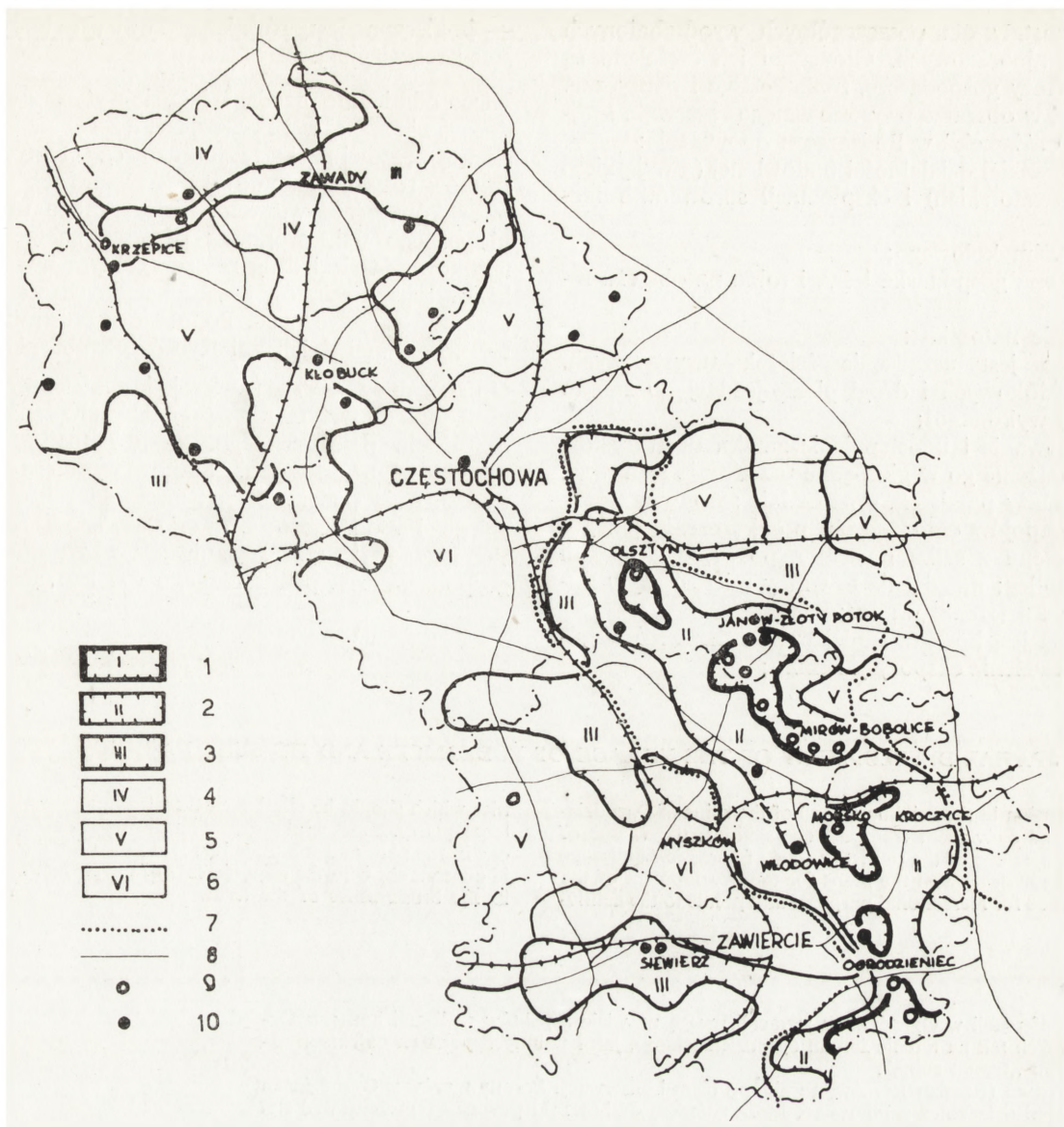
Analiza przemian funkcjonalno-przestrzennych rejonu w ciągu ostatnich 150 lat wykazała stosunkowo niewielkie zmiany w strukturze zagospodarowania, natomiast zasadnicze w pełnionych funkcjach. W miarę postępującej urbanizacji i uprzemysłowienia sąsiednich obszarów gospodarka rolna z priorytetowej zeszła na dalszy plan. Obecnie ponad 75% mieszkańców rejonu utrzymuje się

z zawodów pozarolniczych i coraz bardziej rosną funkcje turystyczne. Zmienił się także krajobraz; około 150 lat temu w rejonie tym było znacznie mniej lasów niż dziś. Pustynie zalegały obecnie zalesione: Dolinę Karlińską, Wielki Grochowiec, duże obszary Ryczowa.

Dziś rejon Podzamcza jest szczególnie narażony na szkodliwe oddziaływanie przemysłu ze względu na bliskie sąsiedztwo Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i bezpośrednie sąsiedztwo z cementownią „Wiek”. Wyniesienie wyżyny średnio ok. 100 m ponad otaczające ją tereny oraz przeważające kierunki wiatrów z południowego zachodu powodują osiadanie na jej terenie najdrobniejszych frakcji pyłów oraz gazów z zakładów nawet bardzo odległych. Niekorzystne działanie jest tutaj wielostronne: zapylenie, powiększanie się terenów powierzchniowej eksploatacji wapienia dla cementowni, a tym samym — obszaru depresji, szkodliwy wpływ detonacji w kamieniołomie na ruiny zamku, przerwanie historycznych ciągów komunikacji lokalnej Ogrodzieniec—Bzów—Kromotów, a w przeszłości także Podzamcze—Bzów.

Niekorzystnym elementem w krajobrazie są tu również napowietrzne linie wysokiego napięcia, a w sąsiedztwie góry zamkowej i zamku — obiekty kubaturowe.

Jednym z podstawowych problemów warunkujących rozwój rejonu i wsi w aspekcie funkcji turystycznych było rozeznanie i określenie wartości krajobrazu, co przeprze-

1. Studium zagospodarowania rekreacyjnego Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej: 1 — strefa rezerwatów krajobrazowych; przydatność dla turystyki, 2 — strefa wewnętrzna parku krajobrazowego; przydatność dla ekstensywnych form wypoczynku, 3 — strefa zewnętrzna parku krajobrazowego; przydatność dla intensywnych form wypoczynku, 4 — strefa uprawowa z funkcją wypoczynku, 5 — strefa uprawowa, 6 — strefa przekształceń, 7 — granica Jurajskiego Parku Krajobrazowego, 8 — ważniejsze drogi turystyczne, 9 — adaptacja zabytku w formie trwałej ruiny, 10 — adaptacja zabytku na cele użytkowe jak: muzea, domy wypoczynkowe, domy pracy twórczej, schroniska, zajazdy itp.

1. Study of the Development of Cracow—Wieluń Upland Recreation Purposes: 1 — zone of landscape reserves; usefulness to tourist traffic, 2 — the inner zone of landscape park: suitability for extensive forms of active relaxation, 3 — outer zone of landscape park: suitability for intensive forms of relaxation, 4 — cultivated zone with relaxation function, 5 — cultivated land zone, 6 — zone of transformations, 7 — boundaries of Jurassic Landscape Park, 8 — major tourist routes, 9 — adaptation of a historical monument in the form of preserved ruin, 10 — adaptation of a historical monument to practical purposes, e.g. as a seat of museum, intellectuals', rest home, hostel, inn, etc.

wadzono w ramach szczegółowego studium krajobrazowego.

Wśród terenów o dużych wartościach krajobrazowych można w rejonie Podzamcza wyodrębnić m.in. obszary uznane jako rezerваты krajobrazowe. Są to tereny Doliny Karlińskiej, wzgórz ciągnących się od zamku do Ryczowa — Kolonii, zespół Wielkiego Grochowa i zespół Strazykowej.

Do obszarów strefy II, o drugorzędnych wartościach krajobrazowych, zaliczono obszary upraw polowych pomiędzy Ogrodziencem a Podzamczem, pomiędzy Podzamczem a Bukowcem, tereny wsi Podzamcze, Kolonii Ryczów i Ryczowa. W obrębie tych jednostek występuje

też najwięcej elementów szpecących krajobraz, jak zabudowa rozproszona i powierzchniowa eksploatacja surowców.

Kryteriami wartościującymi były także walory widokowe: punkty, ciągi i osie widokowe. Miało to istotne znaczenie dla form zagospodarowania ciągów dróg kołowych oraz wytyczenia szlaków i ścieżek turystycznych.

Na podstawie podziału wartościującego krajobraz i waloryzacji środowiska przyrodniczego ustalono strefy ochronne, wyznaczono ich granice oraz sformułowano wytyczne opisowe.

Szczegółowe wytyczne w zakresie zagospodarowania terenu pod kątem ochrony i kształtowania krajobrazu spre-

cyzowane zostały dla poszczególnych wyodrębnionych jednostek krajobrazowych. Głównymi ich częściami są zakazy i nakazy gospodarcze, funkcjonalne i plastyczne. Na przykład w obszarze proponowanego rezerwatu krajobrazowego „Zamek” w Podzamczu obowiązuje:

— zakaz wszelkiej działalności budowlanej (z wyjątkiem prac konserwatorskich) i eksploatacji surowców mineralnych;

— zakaz ruchu kołowego;

— ograniczona gospodarka leśna i rolna na obrzeżu rezerwatu.

Równocześnie natomiast:

— konieczne jest urządzenie ścieżek turystycznych, punktów widokowych i drogi pieszo-jezdnej do zamku (tę ostatnią wykonano);

— przystosowanie i udostępnienie zamku dla turystów przez wyposażenie go w niezbędne urządzenia sanitarne, punkt sprzedaży pamiątek, ewentualnie sezonowy punkt sprzedaży napojów chłodzących, pomieszczenie dla gospodarza terenu z salką muzealną poświęconą historii zamku i okolicy; urządzenia te winny mieścić się w kubaturze zamku (zrealizowano);

— konieczna jest korekta istniejących zadrzewień wzgórza dla zapewnienia ekspozycji zamku;

— konieczna jest również likwidacja budynku byłej stacji telewizyjnej.

Nieco odmiennie przedstawiają się wytyczne do zagospodarowania samej wsi Podzamcze, leżącej już tylko w strefie wewnętrznej parku krajobrazowego. Dotyczą one kierunków rozwoju zabudowy mieszkaniowej, architektury budynków, reaktywowania historycznego układu urbanistycznego wsi, programu ośrodka usługowego, uporządkowania sieci dróg ze szczególnym uwzględnieniem historycznych szlaków komunikacyjnych oraz lokalizacji urządzeń turystycznych. Podobnie przedstawiają się wytyczne dla sąsiednich wsi Ryczów, Śrubarnia i Żelazko.

Opracowane wytyczne zawierają kompleksowe informacje niezbędne do wykonania szczegółowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów realizacyjnych lub projektów branżowych. Stanowią one równocześnie transpozycję podstawowych zasad kształtowania Jurajskiego Parku Krajobrazowego do skali szczegółowej. Przykładem ich zastosowania jest szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Podzamcze.

mgr inż. arch. Elżbieta Tomaszewska

STUDY OF SPATIAL DEVELOPMENT OF THE VILLAGE OF PODZAMCZE AND ITS SURROUNDINGS

Due to its situation in the neighbourhood of the ruins of Ogródzieniec Castle, and convenient transport connections, the village of Podzamcze makes one of the tourist centres of Jurassic Landscape Park. The author deals with the plans for the development of the region concerned for recreational purposes and points to the activ-

ities which should be eliminated therefrom, e.g. exploitation of the local quarry. Zones with different landscape values have been singled out in the plan and the directives laid down for their development in consonance with the requirements of the protection of landscape in the broad sense of the term.

DYSKUSJA*

Uczestnicy konferencji w Ogródzieniu zwracali uwagę na wiele aspektów realizacji konserwatorskich dokonanych tak na terenie zamku ogrodzienieckiego, jak i w innych polskich obiektach zabytkowych typu „trwała ruina”.

Mgr I. Sapetowa (Rzeszów) omówiła m.in. problem konserwacji korony murów w Ogródzieniu oraz nawierzchni dziedzińca zamkowego, która zdaniem dyskusyjantki powinna reprezentować styl renesansu. Z kolei społeczny opiekun zamku W. Ćwikliński (Katowice) stanowczo sprzeciwił się zaproponowanej przez mgra A. Kudłę adaptacji zamku na cele hotelowe. Przedstawiciel organizacji młodzieżowej harcmistrz K. Witkowski (Katowice) poruszył sprawę popularyzacji ochrony zabytków wśród społeczeństwa, określając metodę konserwacji ruin zamku ogrodzienieckiego jako „polską szkołę konserwacji ruin”. Mgr inż. J. Tajchman (Toruń) zwrócił uwagę na duże znaczenie seansów „światło i dźwięk” dla ożywienia ruiny, sprzeciwił się adaptacji ruin zamku na cele użytkowe i podkreślił konserwatorską konsekwencję w realizacji trwałej ruiny zamku ogrodzienieckiego. Doc. dr A. Gruszecki (Warszawa) odpowiedział na liczne pytania dyskusyjantów dotyczące m.in. spraw badawczych, metodyki konserwatorskiej oraz zagadnień ekspozycyjnych. Dr B. Rymaszewski (Warszawa) stwierdził m.in., że trwałe ruiny zamków, kościołów czy klasztorów powinny znaleźć się w krajobrazie naszego kraju chociażby ze względu na ich walory wychowawcze jako rzeczywistych świadków historii. Dyskusję podsumował doc. dr J. Bogdanowski (Kraków), stwierdzając, że największym osiągnięciem konferencji było zaakceptowanie przez wszystkich obecnych ruiny jako elementu zabytkowego bez zbędnych i niekonsekwentnych funkcji użytkowych.

W wypowiedzi nadesłanej po zakończeniu konferencji mgr St. Skibiński (Jelenia Góra) omówił szczegółowo sprawę nawierzchni dziedzińca zamkowego. Inż. arch. St. Pągowski (Warszawa) wykluczył realizację projektu adaptacji zamku na ośrodek wypoczynkowy, podkreślił polski charakter prac konserwatorskich w Ogródzieniu oraz zaproponował Śląski Okręg Wojskowy na opiekuna obiektu. Mgr M. Dayczak-Domanasiewicz (Kraków) wnioskuje z przebiegu konferencji, że w konserwatorstwie polskim odbywa się w tej chwili nawrót do postawy romantyzmu, ale z racjonalistyczną świadomością znaczenia czynnika artystyczno-estetycznego i oczywiście ze znajomością celów naukowych.

* Taśma magnetofonowa z zapisem pełnych wypowiedzi dyskusyjantów znajduje się w Instytucie Podstaw Rozwoju Architektury PW w Warszawie (przyp. red.).

DISCUSSION

In the course of discussion the participants pointed to many aspects of conservation activities carried out within the area of Ogródzieniec Castle as well as that of other monuments classed into the group of preserved ruins. Emphasis was laid on the character of Polish conservation proceedings, consisting in a skillful adaptation of English methods to the conditions prevailing in this country. The speakers making their statements in the discussion approved of the concept of ruins as an element of historical monuments.